

49. Şair adını anmak: Garâmî *Dîvân*'ında şairlerFatih BAŞPINAR¹

APA: Başpınar, F. (2021). Şair adını anmak: Garâmî *Dîvân*'ında şairler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 889-906. DOI: 10.29000/rumelide.997571.

Öz

1500-01 yılında doğup III. Murad devrinin (1574-1595) ortalarında vefat eden Garâmî, klasik Türk şiirinin ilgi çekici şairleri arasındadır. Bir saz icat edecek kadar musiki bilgisine sahip olduğu, tambur çaldığı, remil ilmine vâkıf olduğu, altmış yaşından sonra seyitlik iddia ettiği dikkate alındığında onun çok yönlü bir şahsiyete sahip olduğu ortaya çıkacaktır. Rumeli'de Karaferye'de yetişen şairin *Dîvân*'ı vardır. Çoğu gazel olmak üzere *Dîvân*'ında 1700'ü aşkın şiir bulunmaktadır. *Karaferye Şehrengizi* ise henüz ele geçmiş değildir. Şairin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* ismini verdiği şairnamesi ise müstakil bir eser olmayıp *Dîvân*'ın içinde yer alan ve 241 şairin mahlasını daha ziyade kelime manalarını kullanarak zikrettiği gazellerden ibarettir. Garâmî öteki şiirlerinde 4'ü İranlı şair, 17'si Türk şairi olmak üzere 21 şairi zikretmiştir. Bunlar Câmî, Firdevsî (Tûsî), Kemâl-i Hocendî ve Selmân-ı Sâvecî ile Âhî, Ahmed (Paşa), Atâ-yı Üskübî, Bâkî, Cem Sultan, Hâverî, Hayâlî, İshâk, Kandî, Muhibbî, Nebâtî, Necâtî, Nevâyî, Şem'î, Şeyhî, Yahyâ, Zâtî'den ibarettir. Şairnamesi hesaba katılmasa bile Garâmî'nin pek çok şaire şiirinde yer veren bir edip olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak temas edilen şairlere dair verdiği bilgiler son derece sınırlıdır. İranlı şairleri kendine örnek aldığı belirtilmiştir. Türk şairlerden Âhî ve İshâk'ı ilim ve şiir sahasında hocaları olarak zikreder, Şem'î'nin dostu olduğunu belirtirken en çok Bâkî hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Bir gazeli dolayısıyla Bâkî'nin bir ara eski itibarını yitirmesi bunların başında gelmektedir. Yahyâ Bey'i ise "Şapka" sıfatıyla birlikte anmıştır.

Anahtar kelimeler: 16. yy., klasik Türk şiiri, Garâmî, şairler, mahlas

Remembering the name of the poet: Poets in Garamî's *Diwan*

Abstract

Garami who was born in 1500-01 and died in the middle of the Murad III era (1574-1595), is one of the most interesting poets of classical Turkish poetry. He had enough knowledge of music to invent an instrument, played tanbur, had knowledge of ramil (sand fortune), declared himself as sayyed after the age of sixty. Garami who grew up in Veria in Rumelia, has a Diwan. There are more than 1700 poems in his Diwan, most of them ghazals. Shahr-angiz of Veria has not been founded yet. His Tazkirat al-Shuara is not a separate work with ghazals which contain 241 pen-names of classical Turkish poets. Garami mentioned 21 poets, of which 4 are Iranian poets and 17 are Turkish, in his other poems. These are Câmî, Firdevsî (Tûsî), Kemâl-i Hocendî, Selmân-ı Sâvecî; Âhî, Ahmed (Pasha), Atâ-yı Üskübî, Bakî, Cem Sultan, Hâverî, Hayâlî, İshâk, Kandî, Muhibbi, Nebâtî, Necâtî, Şem'î, Şeyhî, Yahyâ, Zâtî. It is revealed that Garami is a poet who has given place to many poets in his poems. However, the information he gave about the poets contacted is extremely limited. He stated that he took the example of Iranian poets. He mentioned Turkish poets Âhî and İshâk as his teachers.

¹ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Konya, Türkiye), fbaspınar@erbakan.edu.tr , ORCID ID: 0000-0002-8328-0903 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 19.03.2021-kabul tarihi: 20.09.2021; DOI: 10.29000/rumelide.997571]

in the field of science and poetry, and Şem'î as his friend. He gave information mostly about Bâkî who lost his former reputation because of his ghazal. He refers to Yahyâ Bey with the title of "Hat".

Keywords: 16th century, classical Turkish poetry, Garami, poets, penname

Giriş

Şairler, kendinden önceki şairleri okuyup değerlendirdikleri gibi çağdaşı olan şairleri de takip ederler. Onların bu macerasını kimi zaman yazdıkları nazireler vasıtasıyla görmek mümkündür. Kimi zaman ise Klasik Türk edebiyatı şairlerini doğrudan ya da imaen şiirlerine ve beyitlerine konu edinirler. Nedîm'in Sultan Ahmed ve Damat İbrahim Paşa övgüsüne dair yazdığı *gibi* redifli kasidede geçen:

Nef'î vâdi-i kasâ'idde sühan-perdâzdr

Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi

Mesnevî semtinde geçmiştir Atâyî cümlesin

Hâletî evc-i rubâ'ide uçar verkâ gibi

(Macit, 2017: 73; K.16/38-39)

beyitleri bu hususa dair iyi bir örnektir. Nedîm bu beyitleriyle şiirin farklı vadilerinden öncü isimleri zikretmiş, kasidede Nef'î'nin, gazel sahasında Bâkî ve Şeyhülislam Yahyâ'nın, mesnevide Nev'î-zâde 'Atâyî'nin ve nihayet rubaide ise 'Azmi-zâde Hâletî'nin başta gelen şairler olduğunu belirtmiştir.

Şairlerin zikrettikleri bu isimlerden hareketle kimden etkilendiklerine dair fikir edinmek mümkün olduğu gibi ister eserleri yoluyla isterse bizzat hangi şairlerle münasebet kurdukları da tespit edilebilir. 16. yy. şairi Garâmî'nin *Divân*'ı tarandığında yüzlerce şairin mahlasına tesadüf edilmektedir. Bu mahlasların çoğu şairname türüne dâhil edilebilecek ve şairin *Tezkiretü's-Şu'arâ* başlığı altında topladığı gazellerinde geçmektedir. Söz konusu şiirler üzerine daha önce bir makale hazırlandığından bu çalışmada Garâmî'nin öteki şiirlerinde temas ettiği şairler üzerinde durulacaktır.

Garâmî

16. asır klasik Türk edebiyatının sıra dışı simalarından biri olan Garâmî, Rumelili şairlerdendir. Asıl adı Muhammed bin Mustafâ olan şair, *Divân*'ında iki yerde geçen (G.140/5, G.719/5) *şûh* kelimesinin ebced hesabıyla karşılığı olan 906/1500-1501 yılında Karaferye'de doğmuştur. Rumeli'de çeşitli yerlerde kadılık yapmış, sesinin güzelliği ve musiki bilgisi ile tanınmıştır. Gençliğinde sîneçâk adını verdiği bir çalgı dahi icat etmiş, fakat hocasının telkinleri ile bundan vazgeçmiştir. Ayrıca remil ilmine vâkıf olan şairin hem remil hem de gizli ilimlerde maharetli olduğunu anlatan Âşık Çelebi ma'kalî/mu'akkalî hat ile yazdığı imzaların, imzalar arasında önde geldiğini de kaydeder (Kılıç, 2010: 1627). 60 yaşından sonra seyitlik iddia etmesiyle de dikkat çeken şair, III. Murad dönemi (1574-1595) ortalarında vefat etmiştir (Mehmed Süreyyâ, 1996: 545).

Garâmî'nin eserleri

Kaynaklarda Garâmî'nin iki eserinden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki olan *Divân*, daha önce yayımlanmıştı (Başpınar, 2013). Diğer eseri ise şairin doğduğu yer olan Karaferye hakkındaki *Şehrengiz*'idir (Kılıç, 2010: 1628) ancak eser henüz ele geçmemiştir. Bu eserler dışında *Divân*'ın gazeller kısmının sonunda yer alan ve *gazelleri* redifini taşıyan 29 gazel, şair tarafından *Tezkiretü's-Şu'arâ* başlığı altında toplanmıştır. Şairname denebilecek bu şiirler üzerine tarafımızdan bir makale yayımlanmıştı (Başpınar, 2015b).

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Garâmî *Dîvân*'ında şairler

Garâmî, *Tezkiretü's-şu'arâ* isimli şairnamesinde kendi mahlası hariç 241 mahlası zikretmiştir (Başınar, 2015b: 7). şairnamede yer alan gazelerde umumiyetle kafiyede zikredilen bu mahlaslar, birkaç istisna dışında kelime manasıyla kullanılmışlardır. Kelimelerle oynamayı seven bir şair olan Garâmî'nin bu tavrı, cinas sanatının pek çok çeşidini barındıran kimi beyitlerinde görülebileceği gibi her beytinde kafiyenin cinasa dayandığı 4 gazelinde de (Başınar, 2015a: 55-57) müşahede edilebilir.

Bu çalışmada yukarıda bahsi geçen *Tezkiretü's-şu'arâ* dışında kalan şairlerinde Garâmî'nin temas ettiği şairler ve bunların hangi bakımlardan şiire konu edildiği ortaya konacaktır. Garâmî 4'ü İran şairi, 17'si Türk şairi olmak üzere 21 şairi anmıştır. şairlerin mahlaslarını manaları bakımından konu ettiği örnekler kapsam dışında tutulmuş, ancak isimlerine çalışmanın sonunda değinilmiştir.

İran şairleri

Garâmî 4 İran şairini şiirlerinde zikretmiştir. Bunlar alfabetik olarak Câmî, Firdevsî (Tûsî), Kemâl-i Hocendî ve Selmân-ı Sâvecî'dir.

1. Câmî

Horasan'ın Câm şehrinde doğduğu için bu şehre nispetle Câmî mahlasını kullanan Molla Abdurrahmân-ı Câmî, Garâmî'nin şiirinde aşk şarabıyla sarhoş olanlar arasında zikredilmiştir. şair kendine aşk şarabıyla mest olmasını tavsiye ederken kendinden önce yaşamış olan Câmî, Cem Sultan ve Selmân-ı Sâvecî'nin bu hususta örnek olduğunu dile getirmektedir:

Éy Garâmî bâde-i 'ışk-ıla mest ol k'oldılar

Nite Câmî nite Cem Sultân-ıla Selmân mest (Başınar, 2013: 137; G.69/5)

[= Ey Garâmî! Aşk şarabıyla sarhoş ol. Çünkü Câmî, Cem Sultan ve Selmân da sarhoş olmuştur.]

şu beyitte ise Bâkî'nin yıldızının parlak olduğu zamanlardan bahsederken Câmî'nin kendisine Cem'in kadehini sunarak iftihar elbisesi giydirdiğinden söz eder:

şunup cām-ı Cemin destine Câmî

Géyürür idi aña faħrî cāme (Başınar, 2013: 686; G.1150/6)

[= Câmî, onun eline Cem'in kadehini sunup ona övünç elbisesini giydirdirdi.]

Garâmî, Câmî'yi mahlasının cām kelimesiyle tevriyeli olmasından dolayı kullanmış, kelimenin “kadehle ilgili, kadehe ait” anlamlarından istifade etmiş, şairin şiiri yahut şairliğine dair herhangi bir şey söylememiştir.

2. Firdevsî/ Tûsî

Garâmî, kendisi için üstat kabul ettiği İranlı şairler arasında Firdevsî de yer almaktadır. İlk olarak şair gazel tarzında kendini Firdevsî gibi görmektedir:

Şimdi şu'arâ içre Ğarâmî gibi olmaz

Tarz-ı gâzele Tûsî vü Selmân degül midür

(Başpınar, 2013: 333; G.455/5)

[= Şairler içinde şimdi Ğarâmî gibisi bulunmaz. O gazel tarzında Tûsî (Firdevsî) ve Selmân değil midir?]

Kendisini Firdevsî'ye denk gördüğü bir diğer husus ise çok şiir söylemektir. Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sindeki beyit sayısı 48.000 ile 52.000 arasında değişmektedir (Kantar, 2010: 290). Ğarâmî'nin *Dîvân*'ında ise 1700'ün üstünde manzume bulunmaktadır. Ancak Ğarâmî, bu hususu biraz mübalağa etmekte ve gazellerinin binde, hatta on binde durmayacağını iddia etmektedir:

Şöyle çokdur gâzelüñ biñde ne on biñde tûrur

Éy Ğarâmî saña biz Tûsî vü Selmân derüz

(Başpınar, 2013: 439; G.654/7)

[= Ey Ğarâmî! Gazelin o kadar çoktur ki ne binde ne de on binde durur. Bu yüzden biz sana Tûsî (Firdevsî) ve Selmân deriz.]

Bununla birlikte aşağıdaki beyitte Firdevsî'nin şiir tarzı bakımından kendisine mürit olabileceğini istifham yoluyla hissettirmektedir:

Olamaz tarzuñda Şeyhî çün mürîd

Éy Ğarâmî Tûsî yâ Selmân nedür

(Başpınar, 2013: 402; G.589/7)

[= Senin şiir tarzında Şeyhî sana mürit olamaz. Ey Ğarâmî! Öyleyse Tûsî (Firdevsî) veya Selmân nedir?]

Ğarâmî, her şaire sataşabileceğini fakat hakkında herhangi bir söz söyleyemeyeceği şairler olduğunu belirtir. Bunlar arasında Firdevsî de vardır. Bu durum Firdevsî'yi üstat olarak kabul ettiğini gösteren ikinci örnektir:

Her şâ'ire dahl êtsem olur ille Ğarâmî

Tûşî ile Hôcûya vü Selmâna sözüüm yok

(Başpınar, 2013: 511; G.798/7)

[= Ey Ğarâmî! Her şaire sataşmam mümkündür, Ancak Tûsî (Firdevsî), Hôcû ve Selmân'a sözüüm yok.]

3. Kemâl-i Hocendî

Ğarâmî şiirlerinde her ne kadar Kemâl mahlasını zikretmese dahi Hôcû ve Hôcû-yı Hocend ile kastettiği kişi Kemâl-i Hocendî olmalıdır. Ğarâmî şiirde bulduğu güzel manalar bakımından kendini onunla denk tutar, hatta onun kendi şiirlerini beğendiğini ifade eder:

Éy Ğarâmî nedür ol ma'nî-i hûb

Sen misin yoksa o Hôcû-i Hocend

(Başpınar, 2013: 190; G.171/5)

[= Ey Ğarâmî! O güzel mana nedir! Yoksa o Hocendli hoca sen misin?]

Éy Ğarâmî saña taḥşîn okudı

Şî'r demekde şu Hôcû-yı Hocend

(Başpınar, 2013: 191; G.174/5)

[= Ey Ğarâmî! Şu Hocendli hoca, şiir söylemek hususunda sana aferin dedi.]

Ğarâmî'nin Hôcû-yı Hocend'i üç yerde Selmân'la (G. 21/9, G.650/7, G.1085/5), bir yerde ise Selmân ve Firdevsî ile (G.798/7) birlikte andığı görülmektedir. Bu yerlerde söz konusu şairleri takdir ettiği, kimi zaman onları kendine denk gördüğü anlaşılmaktadır. Arada kurulan bağın ise şiirdeki tavır ve tarz

bakımından olduğu söylenebilir. Nitekim bu tavırda belirgin olan husus da şetâret/ neşe kavramıyla ifade edilmiştir:

Ṭavr u ṭarzuñda şetâretle ferîd olmayıcak

Éy Ğarâmî saña biz Hôcû ya Selmân démezüz (Başpınar, 2013: 463; G.650/7)

[= Ey Garâmî! Tavr ve tarzında neşeyle benzersiz olmayınca biz sana Hôcû veya Selmân demeyiz.]

4. Selmân-ı Sâvecî:

14. asrın İranlı şairlerinden olan Selmân (1309-1376), Sâve şehrinde doğduğu için edebiyat tarihlerinde Selmân-ı Sâvecî olarak anılır. Kasidede Menûcihrî, Evhadüddîn-i Enverî, Hâkânî-yi Şîrvânî, Zahîr-i Fâryâbî ve Kemâleddîn-i İsfahânî gibi şairleri örnek almış, gazelde ise Sa'dî-yi Şîrâzî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin takipçisi olmuştur. Selmân'ın bütün külliyatı 21.500 beyit civarındadır. Selmân ile Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerindeki benzerlik aralarındaki irtibatı göstermektedir. Selmân Farsça ve Türkçe yazan şairler tarafından örnek alınmış bir şairdir (Karaismailoğlu, 2009: 447).

Garâmî'nin şiirlerinde Selmân'ın ismi 11 yerde geçmektedir. Bunlardan 4'ünde tek başına zikredilirken, 3'ünde Hôcû ile (G.21/9, G.650/7, G.1085/5), 2'sinde Firdevsî ile (G.455/5, G.654/7), 1'inde Firdevsî ve Şeyhî ile (G. 589/7), 1'inde ise Câmî ve Cem Sultan ile (G.69/5) birlikte anılmıştır.

Aşağıdaki örneklerde Garâmî, Selmân'ı gazel tarzı bakımından beğendiğini ifade etmiş, hatta onu Hôcû'dan üstün tutmuştur:

Her ṭarza ki daħl étdüñ bildüm ki Ğarâmî sen

Hôcüyü begenmezseñ Selmâna ne dërsin yâ (Başpınar, 2013: 114; G.21/9)

[= Ey Garâmî! Sen her tarzı denedin, anladım. Hôcû'yu beğenmezsen peki Selman'a ne dersin?]

Şair başka bir beytinde ise Selmân'ın tarzını devam ettirdiğini dile getirmiştir:

Güş édicegiz ṭavr-ı Ğarâmî ğazellerin

Şundi eline ṭarzını Selmân yeden be-yed (Başpınar, 2013: 176; G.146/7)

[= Garâmî/ lirik tavrılı gazellerini işitince Selmân doğrudan doğruya tarzını onun eline sundu.]

Aşağıdaki beyitte ise bu tavır ve tarzın ne olduğu biraz daha vuzuh kazanmaktadır. Şairin ulaşmak istediği bu tavır, şetâret kelimesiyle ifade edilmektedir. Garâmî'nin, gazellerinin hem lirik hem de neşeli olmasını arzu ettiği anlaşılmaktadır:

Ṭavr u ṭarzuñda şetâretle ferîd olmayıcak

Éy Ğarâmî saña biz Hôcû ya Selmân démezüz (Başpınar, 2013: 463; G.650/7)

[= Ey Garâmî! Tavr ve tarzında neşeyle benzersiz olmayınca biz sana Hôcû veya Selmân demeyiz.]

Şair bu iddiasını Tûsî (Firdevsî) ve Selmân adını birlikte zikrettiği beyitlerde önce gazel tarzı bakımından benzerlik kurar, ardından gazellerinin çokluğu bakımından adını onlarla birlikte anar:

Şimdi şu'arâ içre Ğarâmî gibi olmaz

Ṭarz-ı ğazele Tûsî vü Selmân degül midür (Başpınar, 2013: 333; G.455/5)

[= Şimdi şairler içinde Garâmî gibi bir kimse olamaz. O gazel tarzında Tûsî (Firdevsî) ve Selmân değil midir?]

Şöyle çokdur gâzelüñ biñde ne on biñde tûrur

Éy Ğarâmî saña biz Tûsî vü Selmân dâruz (Başpınar, 2013: 436; G.654/7)

[= Ey Ğarâmî! Gazellerin o kadar çoktur ki ne binde ne on binde durur. Bu yüzden biz sana Tûsî (Fırdevsî) ve Selmân deriz.]

Ğarâmî'yi kendini Selmân'dan üstün tutarken görmek de mümkündür:

Kemâle érđi naşsuñ yoğ Ğarâmî sözde kâmilisin

Unutdurduñ bize şî'rüñle tavr u tarz-ı Selmânı (Başpınar, 2013: 847; G.1442/5)

[= Ey Ğarâmî! Olgunluğa ulaştı, eksiğin yok, sen sözde kâmilisin. Şiirinle bize Selmân'ın tavrı ve tarzını unutturdun.]

Bâkî'ye dair yazdığı bir gazelde ise Selmân ismi Bâkî'yi överken kullanılmıştır. Şaire göre Selmân, Bâkî'nin şiirlerini görse artık şiir söylemez olur:

İşitse güft ü güyn belki Selmân

Déyeydi almaz-ıdum şî'ri fâma (Başpınar, 2013: 686; G.1150/4)

[= Selmân (Bâkî'nin) sözlerini işitse belki "Şiiri ağzıma almazdım." derdi.]

Ancak beyitte geçen *belki* kelimesi iddiasını kesinlik mertebesinde ihtiyatlı bir tutuma doğru çekmiştir.

Türk şairleri

Ğarâmî 17 Türk şairini şiirlerinde zikretmiştir. Bunlar alfabetik olarak Âhî, Ahmed (Paşa), Atâ-yı Üskübî, Bâkî, Cem Sultan, Hâverî, Hayâlî, İshâk, Kandî, Muhibbî, Nebâtî, Necâtî, Nevâyî, Şem'î, Şeyhî, Yahyâ, Zâtî'dir.

1. Âhî

Ğarâmî, şiir sahasında usta olarak üç şairi zikretmektedir: Şem'î, Âhî ve İshâk. Bu şairleri 3 yerde birlikte anmıştır (G.331/5, G.472/2, G. 1241/5). Yalnızca Âhî ve İshâk'ı ise 2 beyitte zikrettiği görülmektedir. Bu beyitlerde Ğarâmî, bu şairlerin her sahada kendisinin hocaları olduğunu söylemektedir. Âhî'nin Türkçe şiirler yazan bir şair olduğunu ise 1 yerde dile getirir (G.1082/1).

Âhî, tıpkı Ğarâmî gibi Rumeli coğrafyasında yetişmiş şairlerdendir. Niğbolu'ya bağlı Tirsinik'te doğan şairin asıl adı Hasan'dır, fakat daha ziyade Benli Hasan lakabıyla bilinir. Zengin bir tüccar olan babası vefat edince onun yolunu tutarak ticaret hayatına girmiş, annesinin yeniden evlenmesinden hoşlanmayıp İstanbul'a gitmiştir. İleri yaşlarda olmasına rağmen medrese tahsiline başlamış ve kırk yaşında mülazım olmuştur. Yavuz Sultan Selim, Âhî'nin şiirlerini beğenmiş ve kendisiyle ilgilenilmesini emretmiştir. Kazasker Kemalpaşazâde kendisine Bursa'daki Bayezid Paşa müderrisliğini teklif etmesine rağmen bu vazifeyi beğenmeyen şair, teklifi kabul etmemiştir. Bu duruma kızan Sultan Selim, Âhî'ye yeni bir vazife verdirmemiştir. Çok daha sonra Karaferye Medresesi'ne müderris olarak tayin edilmiştir. Manastır'da iken şair Hâverî'nin kız kardeşiyle evlenmiş, kısa bir süre sonra da 1517 yılında vefat etmiştir (İsen, 1988: 527; Köksal, 2020).

Sungur'un çalışmasına göre *Dîvân*'ında 1 kaside, 1 tahmis, 1 murabba, 136 gazel, 1 kıt'a, 3 matla ve 1 müfred yer almaktadır (Sungur, 1990). Kaçalın'ın hazırladığı çalışma göre ise *Dîvân*'ında 1 tevhid, 1 murabba, 1 tahmis, 145 gazel, 1 kıta, 1 nazm, 4 matla, 1 müfred bulunmaktadır (Kaçalın, tarihsiz). Âhî'nin

iki mesnevisinden ilki *Husrev ü Şîrîn* adını taşımaktadır ve yarım kalmıştır (Köksal, 2020). Öteki mesnevisi *Hüsn ü Dil* üzerine önce bir yüksek lisans tezi (Çakır, 1998) hazırlanmış, daha sonra bir doktora çalışması (Uzun, 2018) yapılmıştır.

Âhî, Karaferye Medresesi'nde müderris iken Garâmî'nin hocalığını yapmış olmalıdır. Şair, hocası Âhî'yi hürmet ve rahmetle yâd etmektedir:

Benüm her fende üstâdum olandan

Biri merhûm Âhî biri İshâk (Başpınar, 2013: 499; G.776/4)

[= Benim her fende üstadım olanlardan biri merhum Âhî, biri de İshâk'tır.]

Ġarâmîye 'ilim ta'lîm édenden

Bir[i] Âhîdür anuñ biri İshâk (Başpınar, 2013: 513; G.803/5)

[= Garâmî'ye ilim öğrenenlerden biri Âhî, biri de İshâk'tır.]

Aşağıdaki beyitte de Âhî ve İshâk'a dualar etmektedir:

Ġarâmî Şem'îyi hayr-ıla yâd eyler ki yâridur

Du'âlar éder üstâdı olan Âhîyle İshâka (Başpınar, 2013: 733; G.1241/5)

[= Garâmî, dostu Şem'îyi hayırla yâd eder. Üstadı olan Âhî ile İshâk'a ise dualar eder.]

Aşağıdaki beyitte ise Garâmî'nin mahlasların daha ziyade kelime anlamından hareket ettiği görülmektedir:

Şem'î gazeli meclis-i mey revnaķı pür-süz

Şevķ étmege söz Âhî ya İshâķî gerekdür (Başpınar, 2013: 341; G.472/2)

[= Şem'î'nin gazeli, şarap meclisinin yakıcılıkla dolu güzelliğidir. Sözün şevk vermesi için Âhî/ ahlî ya da İshâk tarzında olması gerekir.]

Garâmî, şair Âhî'yi şiiirlerinde hocası ve üstadı olarak anmaktadır. Yalnızca bir yerde Âhî mahlasının "ahla ilgili, ahlî, ah ettiren" gibi anlamlarını kullanmıştır.

2. Ahmed (Paşa)

Garâmî, 15. yy. şairi Ahmed Paşa'yı doğrudan şiiirine konu etmemiştir. Ahmed Paşa'nın adını yalnızca 1 yerde zikreden Garâmî, Bâķî'nin üstün olduğu şairler arasında onu da anmıştır. Fakat Ahmed Paşa hakkında başka herhangi bir bilgi vermemiş, yorum yapmamıştır.

Nice Zâtî Necâtî nice Aħmed

Bulardan belki aħmeddür enâma (Başpınar, 2013: 686; G.1150/2)

[= (Bâķî) halkın nazarında Zâtî, Necâtî ve Ahmed'in hepsinden daha övülmeye layıktır.]

3. 'Atâ-yı Üskübî

Rumeli güzellerinden bahsettiği anlaşılan gazelinin makta beytinde onların çok hile bildiğinden ve sevenlerini zülüflerine astığından bahsedip sakınmak gerektiğini ihtar eder. Şiiirin hüsn-i maktasında ise bu güzellerin her birini şiiirle süslediğini anlatır. Şairin bahsettiği bu güzeller kimi gazellerinde ismi geçen ve şehrengizlerde görülen şehir ahalisinden ve esnaf zümresinden kimseler olmalıdır.

Medh édüp her birini şî'r-ile tezyîn étdüm

*Gelse şimdi nicedür görse 'Atâ Üskübî (Başpınar, 2013: 922; G.1587/4)

[= Her birini överek şiirle bezedim. Üsküplü Atâ gelse, nasıl olduğunu görse.]

İkinci mısranın sonunda yer alan *Üskübî* kelimesi, belirtme hâli olacak şekilde *Üskübî* olarak okunduğunda mana başka bir şekle bürünmektedir. O vakit beytin çevirisi "Her birini övüp şiirle (Üsküp'ü) süsledim. Atâ şimdi gelse de Üsküp nasıl olmuş bir görse." hâline gelecektir. Her iki durumda da şair Atâ'yı yalnızca Üsküp dolayısıyla zikretmekte ve ona dair bir bilgi nakletmemektedir.

4. Bâkî

Garâmî, dört bakımdan Bâkî'yi şiirine konu edinmiştir.

a. Cinas yoluyla: Bâkî bir mahlas olmanın dışında gecedan arta kalan şarap anlamında da kullanılır. Şair bu durumu cinas olarak matla beytinin kafiyesinde göstermiştir:

Şâfî içilen mey géceden bâkî gerekdür

[...] ol biri ben biri de şol Bâkî gerekdür (Başpınar, 2013: 341; G.472/1)

[= Saf olarak içilen şarap, gecedan kalmış olmalıdır. [...] biri ben biri de şu Bâkî gereklidir.]

b. Mansıp elde etme: Garâmî elde etmek istediği mansıp bakımından kendini Bâkî ile kıyaslamaktadır. Bâkî'ye zeamet verilmesi karşısında kendisinin de sancağa layık olduğunu dile getirir. Zeamet, Osmanlı askerî teşkilatında yirmi bin ile yüz bin akçe arasındaki dirlik için kullanılan bir ifadedir. Ayrıca idari bir mıntika anlamı da bulunmaktadır (Afyoncu, 2013:162). Eyaletlerin alt birimi olan bir Osmanlı sancağı, bugünkü ilin genişliğine sahip bir idari birimdir. Sancak beyi, kendi sancağındaki subaşı, alay beyi, dizdar ve sipahi gibi kimselerin amiridir, bölgesindeki asayişin temininden ve sipahiler ile reaya arasındaki münasebetlerin kanuna uygun olarak yürütülmesinden mesuldür (Şahin, 2009: 98).

Garâmî'nin sancak verilmesini istediği beyitleri şöyledir:

Ze'âmet olcağ Bâkî kuluña

Ġarâmî bendeñe sancağ gerekdür (Başpınar, 2013: 313; G.416/7)

[= Bâkî kuluna zeamet olunca, Garâmî bendene de sancak gerektir.]

Za'îm oldı şî'irle çün ki Bâkî

Ġarâmîye sezâdur olsa sancağ (Başpınar, 2013: 499; G.776/5)

[= Bâkî şiirle zeamete erişince Garâmî'ye de sancak olsa yakışır.]

c. Şiir: Şiir bakımından Bâkî ile kendini kıyasladığı anlarda Garâmî, iki iddia ile karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Bâkî'nin gazel sahasında kendinden üstün olduğunu kabul etmektedir:

Ġarâmî mürdeler ihyâ éder sözde Mesîhâyam

Ġazel démekde Bâkîden қalanın hep utandurdum (Başpınar, 2013: 545; G.867/7)

[= Ey Garâmî! Ben söz hususunda ölüleri diriltten Mesih'im. Gazel söylemekte Bâkî'den başka herkesi utandırdım.]

Bâkî'nin sultana yakınlığını ihsas eden aşağıdaki beyitte şair, sultana hitap etmekte ve kendi gazelinin şahane/ şaha layık bir şiir olduğunu söylemektedir. Beytin ikinci mısraı yukarıdaki örnekle hemen hemen aynıdır:

Şehâ şâhâne bir ğarrâ ğazel perdâht étdüm kim
Şi'r demekde Bâkîden ğalanın hep utandırđum (Başpınar, 2013: 549; G.875/7)
[= Ey şah! Şahane bir parlak gazel cilaladım, böylece şiir söylemede Bâkî'den başka herkesi utandırđım.]

Bununla birlikte kimi zaman yazdığı şiire Bâkî'nin dahi nazire söyleyemeyeceğini dile getirmesi Garâmî'nin ikinci iddiasıdır:

Nice Bâkî nazîre déyemezler
Bu şi'r-i dil-pezir ü yâdigâra (Başpınar, 2013: 670; G.1119/6)
[= Nice Bâkî bu makbul ve yadigâr şiire nazire söyleyemezler.]

ç. Bâkî'nin itibarını kaybetmesi: Garâmî'nin Bâkî'yi andığı dördüncü durum, onun iki dönemde itibarını kaybetmesiyle ilgilidir. Bâkî, Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından sonra II. Selim'in tahta çıkması üzerine bir cülûsiye sunmuş, fakat hem umduğu ihsana nail olamamış hem de Murad Paşa müderrisliğinden azledilmiştir. Mazullük süresi 1566 yılının son aylarından 1569 senesine kadar devam etmiştir (Çavuşoğlu, 1991: 538). Garâmî, II. Selim dönemini "cedîd devr" olarak nitelemiş ve Bâkî'nin itibarını kaybettiğini anlatmıştır. Fakat Garâmî bu duruma üzülmüş görünmemektedir. Aksine Bâkî'ye kendini bülbül sanan karga yavrusu, şiirlerine de karganame demekten çekinmemektedir. Bâkî'nin elde ettiği itibarı hak etmediğini, bunun Süleyman'ın bir ihsanı olduğunu belirtmektedir:

Şi'irle érişüp hoş hûb nâma
Dühûl étmışdi Bâkî hâş u 'âma
Oķun atup yayın yaşup şanurđı
Érişdi sehmi aķşâ-yı merâma
Cedîd ol devr-ile Bâkîniñ éy çarķ
Fenâyî bâbucı atıldı tãama
Özini belki bülbül añlamışdı
Dilâ düşmekle ferķ-i ķarĝa dâma
Başı aĝmışdı göge burnı Kãafa
Görünmezdi hilâl aña ķulâme
Senüñ şol ķuş dili eş'aruñ elde
Oķınur murĝ-ı deh-veş ķarĝa-nâme
Démezdi 'ışķ u meşķden gelse geķse
Yanında degmez-idük bir selâma
Süleymãnuñ çü bülbül hüdhüdiydi
Ne beñzer şimdi işbu büm-ı bâma
'Acebdür hüdhüd olmaķ ferķ-i ķarĝa
Süleymãn himmetidür bu kerãeme
Hüdâyã şi'r-ile vérme ğarãemet
Ĝarim étmé Ĝarãmîyi ğarãama (Başpınar, 2013: 970-971; Kt. 52)

[= Bâkî, şiirle güzel bir üne erişip insanların kalbine girmişti. Okunu atmış, yayını çözmüştü, attığı ok emelinin en uzak noktasına erişmiş zannediyordu. Ey felek! Yeni devirle birlikte Bâkî'nin fani pabucu dama atıldı. Ey gönül! Karga yavrusu tuzağa düşmekle kendisini bülbül zannetmişti. Baş göğe ağmış, burnu Kaf dağına yükselmişti, hilal onun gözüne tırnak ucu kadar görünmezdi. Ey Bâkî! Senin o kuş dili şiirlerin Deh Murg/ On Kuş gibi karganame olarak okunur. Gelip geçtiği zamanlar aşktan meşkten bahsetmezdi, onun yanında bir selama bile değmezdik. Süleyman'ın bülbül gibi bir hüdhüdüydü, şimdi ise dam baykuşuna ne çok benziyor. Karga yavrusunun hüdhüd olması şaşılacak şeydir. Bu keramet, Süleyman'ın himmetidir. Ey Allah'ım! Şiirle borçlandırma ve Garâmî'yi aşka alacaklı kılma.]

Bâkî'nin başına gelen ikinci hadise ise yazdığı bir gazel dolayısıyla III. Murad tarafından Süleymaniye müderrisliğinden azledilmesidir:

Ekim 1575'te Süleymaniye müderrisliği pâyesine yükseltildi. Bu makama gelişinden bir ay sonra talihinin burcunda uğursuz bir yıldız görüldü. Rivayete göre Nâmî adlı bir şairin gazelini, mahlas beytindeki ismi Bâkî'ye çevirmek suretiyle ona isnat ettiler. O gazeldeki, "Gınâ sadrındaki mağrûr u nâ-âsûde serverden / Fenâ bezminde hâb-âlûd olan mestânemiz yeğdir" beytinde şair, içkiye düşkünlüğü meşhur olan II. Selim'i oğlu III. Murad'a tercih ettiğini ima ediyor, dediler. Padişah hiddete kapılarak şairi azletti. Ancak onu himaye edenler hükümdara gazelin İstanbullu Nâmî'ye ait olup eski mecmualarda görüldüğünü söyleyerek şairin bağışlanmasını sağladılar. Gerçekte ise bu gazel Bâkî divanının birçok yazma nüshasında bulunduğu gibi basmalarında da yer almıştır. Gazelin şairi kurtarmak gayesiyle Nâmî'ye isnat edilmiş olması mümkündür (Çavuşoğlu, 1991: 538).

Garâmî'nin bu hadiseye temas ettiği şiiri şöyledir:

Érüp şi'r-ile Bâkî hûb nâma
 Dühûl étدی kûlûb-ı hâş u 'âma
 Nice Zâtî Necâtî nice Aḥmed
 Bulardan belki aḥmeddür enâma
 Tahayyül édemez şi'rin Ḥayâlî
 Éremez idi aḫşâ-yı merâma
 İştise güft ü güyn belki Selmân
 Déyeydi almaz-ıdum şi'ri fâma
 Édüp de 'aḫd-i 'ıḫd-ı dürr-i nazmın
 Nizâmî dizemez silk-i nizâma
 Şunup cām-ı Cemin destine Câmî
 Géyürür idi aña faḫrî câme
 Sözin aḫlamayan dér mantıḫu't-ḫayr
 Bilen bülbül dér ol mîr-i kelâma
 Süleymānuñ şi'ir dér Âşafyken
 Gâzel ğadr étدی ol mîr-i kelâma
 Ri'âyetden ki olmışdı muḫârin
 Ḳamusu döndi aḫlâma menâma
 Ḳasâvet ḫardı-çün def-i ğam-içün
 Düşünmek lâzım olmışdur müdâme
 Şi'irle pehlevân-ı 'âlem olup
 Şalâ étدی Garâmî Rûma Şâma

(Başpınar, 2013: 685-686; G.1150/1-11)

[= Bâkî, şiirle güzel bir üne kavuşup herkesin kalbine girdi. Halkın nazarında Zâtî, Necâtî ve Ahmed'in hepsinden daha övülmeye layıktı. Hayâlî, onun şiirini tahayyül edip en uzak emellerine eremezdi. Selmân, onun sözlerini işitseydi belki "Şiiri ağzıma almazdım." derdi. Nizâmî ise nazmın inci gerdanlığını bağlayıp onu düzen ipine dizemezdi. Câmî, eline Cem'in kadehini sunup ona övünç elbisesini giydirdi. Sözüne anlamayan ona kuş dili derken, bilenler o söz ustasına bülbül derdi. O, Süleyman'ın şiir söyleyen veziriyken bir gazel o söz ustasının haksızlığa uğramasına sebep oldu. İtibara hep yakın iken şimdi hepsi karmakarışık rüyalara, düşlere döndü. Üzüntüden kurtulmak, gamı kovmak için hep düşünmek gereklidir. Garâmî, şiirle dünyanın pehlivanı olmuş ve Anadolu'ya, Şam'a meydan okumaktadır.]

Garâmî şiirinde bahis konusu gazelin Bâkî'ye ait olduğunu zımnen ifade etmektedir. Bâkî'nin *yeğdir* redifli gazeli Nâmî'ye isnat edilerek şair içine düştüğü zor durumdan kurtulsa da gazelin Bâkî'ye ait olduğunu Garâmî de teyit eder görünmektedir.

Aşağıdaki beyitte ise Bâkî'nin yaşadıklarından hangisine temas ettiği tam olarak belli değildir:

Çün zer var-iken şi'rinde revâc

Bâkî kuluñuñ bâkırı çıktı

(Başpınar, 2013: 970; Kt. 53/1)

[= Şiiri altın gibi revaçta iken Bâkî kulunun bakırı çıktı/ eski parlaklığı kalmadı.]

5. Cem Sultan

Garâmî, isminden dolayı Cem Sultan'ı şiirinde zikretmiştir. Aşk şarabından bahsederken şair Cem ismini de şiirinde kullanmış, Cem Sultan'a dair herhangi bir bilgi vermemiştir:

Éy Ğarâmî bâde-i 'ışk-ıla mest ol k'oldılar

Nite Câmî nite Cem Sultân-ıla Selmân mest

(Başpınar, 2013: 137; G.69/5)

[= Ey Garâmî! Aşk şarabıyla sarhoş ol. Çünkü Câmî, Cem Sultan ve Selmân da sarhoş olmuştur.]

6. Hâverî

Manastırlı olan Hâverî'nin hayatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Kardeşi Vahyî de kendi gibi bir şairdir. Hâverî, Âhî'nin kız kardeşiyle evlenmiştir ve Âhî'nin himayesini görmüştür. Selânik, Üsküp ve Priştine'de kadılık vazifesinde bulunan Hâverî, Karaferye'de kadı iken 1565 yılında vefat etmiştir. İstanbul'da medrese eğitimi gördüğü anlaşılan şair, eğlenceye düşkün bir hayat sürmüştür (Açıl, 2016: 45). Âşık Çelebi, Hâverî'nin iyi bir şair olduğunu belirterek onun şiirinden övgüyle bahseder (Bülbül, 2020). Berat Açıl tarafından hazırlanan *Dîvânçe*'de Hâverî'nin 47 gazel, 5 kıta ve 7 matlai yer almaktadır (Açıl, 2016).

Garâmî şiir dünyasında şöhret bulan iki şair olduğunu iddia etmektedir:

Şi'irle dünyede şöhret bulandan

Ğarâmî biri biri Hâverîdür

(Başpınar, 2013: 202; G.195/8)

[= Şiirle dünyada şöhret bulanlardan biri Garâmî, biri de Hâverî'dir.]

Garâmî de Rumelili bir şairdir. Karaferye'de doğmuş olması ve Rumeli'nin değişik yerlerinde kadılık yapmasından hareketle Hâverî'yi bizzat tanıdığı sonucuna ulaşılabilir.

7. Hayâlî

Garâmî, şiiirlerinde doğrudan Hayâlî'den bahsetmez. Bâkî'ye dair olan bir gazelinde Bâkî'yi överken Hayâlî ismi de geçer:

Tahayyül édemez şî'rin Hâyâlî
Éremez idi akşâ-yı merâma (Başpınar, 2013: 686; G.1150/3)
[= Hayâlî, onun şiiirini tahayyül edip en uzak emellerine eremezdi.]

Bu beyitten Garâmî'nin Bâkî'yi Hayâlî'den üstün gördüğü anlaşılmalıdır.

8. İshâk

Garâmî, İshâk'ı üç yerde Şem'î ve Ahî ile birlikte zikretmiştir (G.331/5, G.472/2, G.1241/5). İki yerde ise yalnızca Ahî ile birlikte anmıştır (G.776/4, G.803/5).

Benüm her fende üstâdum olandan
Biri merhûm Âhî biri İshâk (Başpınar, 2013: 499; G.776/4)
[= Benim her fende üstadım olanlardan biri merhum Âhî, biri de İshâk'tır.]

İshâk Çelebi, 1464-65 yılında Üsküp'te doğduğundan edebiyat tarihinde Üsküplü İshâk Çelebi olarak da geçer. Ayrıca babası bir kılıç ustası olduğundan Kılıçızâde diye de anılır. Edirne'de İbrahim Paşa ve Üsküp'te İshak Paşa medreselerinde müderrislik yapmıştır. Garâmî'nin İshak Çelebi'yi ne zaman tanıdığı belli değildir. İshâk Çelebi 1526-27'de Edirne Dârülhadisi'ne ve 1530-31'de Sahn-ı Semân müderrisliğine tayin edildiğine göre Garâmî onu buralarda iken tanımış olabilir. Zira Garâmî'nin Edirne'de bulunduğu bir gazelinde anlaşılmalıdır (Başpınar, 2013: 749).

Garâmî, İshâk Çelebi'yi andığı beyitlerde ondan üstat olarak bahsetmektedir. Bu üstatlık hem ilim hem de şiiir sahasında olmalıdır. Zira şair yukarıda Âhî ve İshâk'ın her fende kendinin üstadı olduğunu zikretmişti. Aşağıdaki beyitte de bu husus teyit edilmektedir:

Ġarâmîye 'ilim ta'lim édenden
Bir[i] Âhîdür anuñ biri İshâk (Başpınar, 2013: 513; G.803/5)
[= Garâmî'ye ilim öğretenlerden biri Âhî, biri de İshâk'tır.]

9. Kandî

Bursa'da doğan ve burada şekerçilik yapan şair, önceleri Şehdî mahlasını kullanırken Ahmed Paşa tarafından mahlası Kandî'ye çevrilmiştir. Gençliğinde Acem diyarını gezen şair, Câmî ve Nevâyî ile tanışmıştır. Daha sonra İstanbul'da Bayezid Camii avlusunda şekerci dükkânı açan Kandî hem mesleği ile hem de düşürdüğü tarihlerle meşhur olmuştur. Bu yüzden Müverrih Kandî namıyla anılmıştır. Kendisine ulufe bağlanıp mensup olduğu tarikatın işareti olan halkaları çıkaran Hayâlî Bey hakkında "Ey Hayâlî halka geçmez oldu âh" mısraıyla bu hadiseye tarih düşürmüştür. Hayâlî Bey bunun üzerine Kandî'nin şekerci dükkânını taşa tutmuştur. 1555'te vefat eden şairin kabri Eyüp'te Nişancı Celâl-zâde Mescidi'ndedir (Kaplan, 2020).

Garâmî, şair Kandî'yi şekerci manasına gelen mahlası dolayısıyla şiiirine konu eder ve onun müverrih olarak anıldığını dile getirir:

<p style="text-align: center;">Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

Ḳandî dēdügüñ gerçi müverriḥ idi éy dil

Şekker gibi şol şî'r-i Nebâtîye ne dērsin

(Başpınar, 2013: 651; G.1083/2)

[= Ey gönül! Gerçi Kandî dediğin müverrih/ tarihçi idi, peki Nebâtî'nin şeker gibi olan şiirine ne dersin?]

Görüldüğü üzere şair, beytini şeker kelimesi etrafında kurmuştur. Kand, şeker kelimelerinin yanında nebat şekeri denen bir çeşit kristal şekeri bir arada kullanarak bahse konu şairlerin şiirinin tatlı olduğunu ima etmiştir.

10. Muhibbî

Garâmî, Muhibbî mahlasını kullanan Kanuni Sultan Süleyman'ın gazellerini öven müstakil bir gazel yazmıştır (Başpınar, 2013: 935-937, G. 1608; Başpınar, 2015b: 9-12). Bunun dışında Muhibbî mahlası Garâmî *Dîvân*'ında bir yerde geçmektedir:

Éy Ğarâmî çün Muḥibbîdür Süleymân-ı zamân

Dîv-i ḳahra hâ dēse dūnyâyı hep zâr incidür

(Başpınar, 2013: 298; G.386/9)

[= Ey Garâmî! Zamanın Süleyman'ı Muhibbîdir. O kahır devini/ cinini ha deyip harekete geçirse dünyayı hep feryatlar incitir.]

Fakat bu beyitte Muhibbî'nin şairliği hususunda herhangi bir bilgi bulunmamakta, daha ziyade onun Süleyman peygamber gibi bir kudrete sahip olduğu dile getirilmektedir.

11. Nebâtî

Kaynaklarda Nebâtî'nin 16. yüzyılda yaşamış Kızılbaş bir şair olduğu kayıtlıdır. Çaldıran Savaşı'nda esir edildikten sonra uzun yıllar bugünkü Sırbistan'da esaret hayatı yaşayan şair, daha sonra Niğbolu'ya gitmiş ve orada iskele kâtipliği yapmıştır. Âşıkane ve hakimane şiirleri bulunan şairin mutasavvıf bir şair olduğu, *Dîvân*'ının bulunduğu, esaret hayatını anlatan manzum bir eseri olduğu söylenmektedir (Çakır ve Ördek, 2020).

Ḳandî dēdügüñ gerçi müverriḥ idi éy dil

Şekker gibi şol şî'r-i Nebâtîye ne dērsin

(Başpınar, 2013: 651; G.1083/2)

[= Ey gönül! Gerçi Kandî dediğin müverrih/ tarihçi idi, peki Nebâtî'nin şeker gibi olan şiirine ne dersin?]

Garâmî Nebâtî'yi mahlasının manası şekerle ilgili olduğundan Kandî ile birlikte zikretmiştir. Ancak Nebâtî hakkında bir bilgi vermemiştir.

12. Necâtî

Garâmî'nin şiirlerinde Necâtî Bey, iki bakımdan söz konusu edilmiştir. İlk örnekte insanların Zâtî ve Necâtî Bey ve Ahmed Paşa'dan ziyade Bâkî'yi beğendikleri dile getirilmiştir:

Nice Zâtî Necâtî nice Aḥmed

Bulardan belki aḥmeddür enâma

(Başpınar, 2013: 686; G.1150/2)

[= (Bâkî) halkın nazarında Zâtî, Necâtî ve Ahmed'in hepsinden daha övülmeye layıktır.]

İkinci örnekte ise Necâtî Bey, şiirde darbimesel söyleme vasfı dolayısıyla konu edilmiştir.

Đarb-ı meşeli çarbice şi'rinde éden yād

İnsāf édelüm hağ bu Necātiye ne dērsin

(Başpınar, 2013: 651; G.1083/4)

[= İnsaf edelim, doğrusu darbimeseli darbi olarak (darbi cinas şeklinde) anan Necāti'ye ne dersin?]

Hakikaten Necāti, kendi çağında şiirde darbimesel söyleme hususunda öne çıkmıştır. O “atasözü söylemeyi olgunluğa erıştiren, gazel tarzında yeni bir çığır açan ve kendinden önceki şairlerin üslûbunu hükümsüz bırakan bir şairdir.” (Kaya, 2006: 477). Garâmî de şairin bu vafına dikkat çekmiştir.

13. Nevâî

Garâmî aşağıdaki beytinde Nevâî tarzında şiirler söylediğini belirtmiştir:

Nevâî şi'r-ile ben éy Garâmî

Nakışlar bağladum nakş-ı nevâda

(Başpınar, 2013: 765; G.1300/5)

[= Ey Garâmî! Ben Nevâî tarzı şiirle neva makamında bir nakış/ beste bağladım.]

Şair beyitte neva, nakış, bağlamak gibi musiki istilahlarını bir arada kullanmıştır. Garâmî burada Nevâî'ye dair bir bilgi vermemiştir. Ancak *Dîvân*'ında Çağatay Türkçesi ile yazılmış şiir ve mısralara rastlanır (Başpınar, 2013: 770, G. 1311; Başpınar, 2013: 540, G.857/6).

14. Şem'î

Prizren'de doğan 16. asır şairi Şem'î hakkında az bilgi bulunmaktadır. Memleketindeki eğitimden sonra İstanbul'a geldiği, Mevlevîliğe intisap ettiği, derviş olup münzevi bir hayatı tercih ettiği bilinmektedir. Edirne'de Şeyh Muslihiddin Dergâhı'nda şeyhlik de yapan şair, İstanbul'da 1529-30 tarihinde vefat etmiştir (Karavelioğlu, 2010: 506; Karagözlü, 2020). Bilinen tek eseri olan *Dîvân*'i üzerine bir doktora çalışması yapılmış (Karavelioğlu, 2005) ve bu çalışma daha sonra yayımlanmıştır (Karavelioğlu, 2014).

Garâmî'nin şiirlerinde Şem'î, üç yerde geçmektedir. Bunlardan ilkinde Şem'î mahlasının daha çok kelime manası olan *mum* dolayısıyla söz konusu edildiği görülmektedir:

Şem'î gâzeli meclis-i mey revnakı pür-süz

Şevk étmege söz Âhî ya İshâkî gerekdür

(Başpınar, 2013: 341; G.472/2)

[= Şem'î'nin gazeli, şarap meclisinin yakıcılıkla dolu güzelliğidir. Sözün şevk vermesi için Âhî/ ahlî ya da İshâk tarzında olması gerekir.]

Görüldüğü üzere Şem'î'nin gazeli, şarap meclisini süsleyen, yakıcılıkla dolu bir mum gibi tahayyül edilmiştir.

Şem'î mahlasının geçtiği diğer iki örnekte ise şiir ve dostluk söz konusu edilmiştir. Aşağıdaki beyitte Garâmî şiir yolunda yürüdüğü yolun Şem'î'den geçtiğini söylemektedir. Şem'î, 1500-01 yılında doğan Garâmî'nin şiir sahasında örnek aldığı kimselerden sayılabilir. Ayrıca beyitte *sülûk* kelimesi Şem'î'nin tasavvufî veçhesine de işaret etmektedir:

Sülûk-i rāh-ı şi'r étmekde Şem'î reh-güzārumdur

Ġarāmînin şehā üstādı İshâk-ıla Âhîdür

(Başpınar, 2013: 270; G.331/5)

[= Şiir yoluna katılmada Şem'î benim geçtiğim yoldur. Ey şah! Garâmî'nin üstadı İshâk ile Âhî'dir.]

Garâmî üstadı olan şairler Âhî ve İshâk'ı anarken Rumelili bir şair olan Şem'î'yi de dostu olarak zikretmekte ve onu hayırla yâd ettiğini söylemektedir:

Garâmî Şem'î'yi hayr-ıla yâd eyler ki yâridur
Du'âlar éder üstâdı olan Âhîyle İshâka (Başpınar, 2013: 733; G.1241/5)
[= Garâmî, dostu Şem'î'yi hayırla yâd eder. Üstadı olan Âhî ile İshâk'a da dualar eder.]

15. Şeyhî

Garâmî, Şeyhî mahlasını iki yerde zikretmiştir. İlkinde Firdevsî ve Selmân ile birlikte anmıştır. Burada Garâmî'nin kendini ve şiir tarzını söz konusu şairlerden üstün tuttuğu görülmektedir:

Olamaz tarzunda Şeyhî çün mürîd
Éy Garâmî Tûsî yâ Selmân nedür (Başpınar, 2013: 402; G.589/7)
[= Ey Garâmî! Senin tarzında Şeyhî sana mürit olamaz, Tûsî (Firdevsî) ve Selmân nedir?]

Kendi şiirini övdüğü bir başka beyitte ise yalnızca Şeyhî'nin adını zikreden Garâmî, yine onun için mürit kelimesini kullanmıştır:

Naķış yok tavr u tarzunda mürîdüdür senüñ Şeyhî
Edâ'-i ma'niñi kâmil Garâmî bes kemâl étdi (Başpınar, 2013: 846; G.1439/5)
[= Tavır ve tarzından noksan yok, Şeyhî senin müridindir. Kâmil Garâmî, senin manadaki edayı yeterince kemale erdirdi.]

Bu beyitlerde Garâmî'nin şeyh-mürit ilişkisinden yararlandığı ve bu minvalde Şeyhî mahlasını zikrettiği söylenebilir. Dolayısıyla burada Şeyhî'ye dair bir bilgi yer almamaktadır.

16. Yahyâ

Garâmî'nin, şiirlerinde Yahyâ mahlasını ilginç bir tarzda andığı görülmektedir. Burada kastedilen şairin 16. yüzyıl şairi Taşlıcalı Yahyâ Bey olması icap etmektedir. Fakat iki yerde Yahyâ Bey'i ismiyle anıp ona "şapka" sıfatını eklerken ismini vermeden "çarık" sıfatıyla andığı bir şair daha vardır:

Çarıkla şapka Yahyâ Maḫyâlarcken
Élüñ bunlar aşılı şâ'iridür (Başpınar, 2013: 275; G.340/7)
[= Çarık'la Şapka Yahyâ mahyalarken (?) bunlar bu ilin asıllı şairidir.]

Şair il derken Rumeli'yi kastediyor olmalıdır. İlk mısradaki geçen "çarık" kelimesiyle başka bir şairin kastedildiği aşağıdaki beyitte sarahat kazanmıştır:

Şimdiki zamân şâ'irinüñ birisi şapka
Birisi daḫı şol boğazı ipli çarıkdur (Başpınar, 2013: 367; G.521/8)
[= Şimdiki zaman şairinin biri Şapka (Yahyâ), birisi de şu boğazı ipli Çarık (?)'tır.]

Çarık'ın kimliği belli olmamakla beraber Yahyâ Bey gibi Kalkandelen'de bulunduğu aşağıdaki beyitte ifade edilmiştir:

Şi'irde şapka Yahyâ gibi çarık

Geçürdi hükmini Kalkandelende

(Başpınar, 2013: 728; G.1231/8)

[= Şiirde Şapka Yahyâ gibi Çarık da hükümünü Kalkandelen'de geçirdi.]

Yahyâ Bey'in şairliği hakkında Garâmî'nin bir bilgi verdiği görülmez. Fakat Rumeli'nin asıllı/ soylu şairleri arasında olduğunu zikretmesi dikkate değer görünmektedir. Ayrıca Arnavut asıllı olup meşhur Dukagin ailesine mensup olan şairin (Kaya, 2020) bu kökeni, Hristiyanların giydiği bir başlık olan şapkanın Yahyâ Bey'e bir sıfat olarak eklenmesiyle vurgulanmıştır.

17. Zâtî

Devrin mühim şairlerinden Zâtî, Bâkî'ye dair olan bir gazelde geçmektedir. Doğrudan doğruya Zâtî'yi konu almayan bu beyitte Bâkî'nin, kendinden önceki şairler Zâtî, Necâtî ve Ahmed Paşa'dan daha makbul olduğu dile getirilmiştir:

Nice Zâtî Necâtî nice Aḥmed

Bulardan belki aḥmeddür enâma

(Başpınar, 2013: 686; G.1150/2)

[= (Bâkî) halkın nazarında Zâtî, Necâtî ve Ahmed'in hepsinden daha övülmeye layıktır.]

Beyitte Zâtî'ye dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Diğer şairler

Yukarıda sayılan şairlerden başka Garâmî tarafından bir gazelde (Başpınar 2013: 650-651) suç ve özür Günâhî ile (G.1082/2), aşkı saklamak Penâhî ile (G.1082/3), şahitlik Güvâhî ile (G.1082/4), bakış Nigâhî ile (G.1082/5) ilişkilendirilmiştir. Bu şekildeki ikinci gazelde (Başpınar 2013: 651) ise sıfat ve zat kavramları Sıfâtî ve Zâtî ile (G.1083/1), sabitlik Sübûtî ve Sebâtî ile (G.1083/3), can bahşetmek Hayâtî ile (G.1083/5) münasebet kurularak anlatılmıştır. Aynı minvaldeki üçüncü gazelde (Başpınar, 2013: 651) atıcılık Râmî ile (G.1084/1), ok Sihâmî ile (G.1084/1), şarap Müdâmî ile (G.1084/2), şarap ve bezm Câmî ile (G.1084/3), şiir nazmetmek Nizâmî ile (G.1084/4) ilişki kurularak dile getirilmiştir. Buradaki mahlaslar birer şaire işaret olmakla beraber beyitler onlara dair herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu gazelerde yalnızca Kandî'nin tarihçiliğinden (G.1083/2) ve 15. asır şairi Necâtî'nin şiirde darbimesel irat edişinden (G.1083/4) bahs olunmaktadır.

Sonuç

Garâmî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* ismini verdiği şairnamesinde 241 şairin mahlasını zikretmiştir. Bunları çoğu yerde gazel kafiyesi olarak kullanan şairin, mahlasların daha ziyade kelime manaları üzerinde durduğu görülmektedir. Şair, öteki şiirlerinde de benzer bir tutum içindedir. Mahlaslarını zikrettiği 4 İranlı şair Câmî, Firdevsî (Tûsî), Kemâl-i Hocendî ve Selmân-ı Sâvecî'dir. Garâmî bunları kimi zaman şiir sahasında kendine üstat saymakta, kimi zaman ise onları geçtiğini iddia etmektedir. Çok şiir yazar şair, bu bakımdan kendini Firdevsî ile bir tutar.

Garâmî, Türk şairlerden Âhî, Ahmed (Paşa), Atâ-yı Üskübî, Bâkî, Cem Sultan, Hâverî, Hayâlî, İshâk, Kandî, Muhibbî, Nebâtî, Necâtî, Nevâyî, Şem'î, Şeyhî, Yahyâ ve Zâtî olmak üzere 17 şairi zikreder. Fakat bu şairler hakkında sınırlı sayıda bilgi vermiştir: Âhî ve İshâk, Garâmî'nin hem ilim sahasında hem şiir alanında hocasıdır. Şem'î ise şairin dostudur. Garâmî'nin en çok bilgi verdiği şair Bâkî'dir. Yazdığı bir gazel yüzünden Süleymaniye müderrisliği payesinden azledilmesine şiir yoluyla bir not düşmüştür

denebilir. Garâmî, Yahyâ Bey'i ise "Şapka" sıfatıyla, kim olduğunu tespit edemediğimiz başka bir şairi ise "Çarık" adıyla anmıştır. Öteki şairlerin mahlasları ise ya başka şairlerle kıyas edilirken söz konusu edilmiş yahut da kelime manalarıyla şiirde onlara yer verilmiştir.

Kaynakça

- Açıl, B. (2016). Hâverî (ö. 1565) ve Divânçesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 172-216.
- Afyoncu, E. (2013). Zeamet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44. C., 162-164. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Başpınar, F. (2013). *Garâmî Divân*. İstanbul: Yedirenk.
- Başpınar, F. (2015a). 16. yy. Klasik Türk Şiirinden İlginç Bir Şair Garâmî ve Divân'ında Cinas Sanatının Kullanılışı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (2), 40-58.
- Başpınar, F. (2015b). 16. yy. Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Garâmî'nin Tezkiretü's-Şu'arâ İsimli Şairnamesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (3), 1-32.
- Bülbül, T. (2020). HÂVERÎ, Açık Kadioğlu Ali Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haveri-acuk-kadioglu-ali-celebi> (Erişim tarihi: 13.03.2021).
- Çakır, E.; Ördek, Ş. (2020). NEBÂTÎ, Nebâtî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nebati-nebati-celebi> (Erişim tarihi: 14.03.2020).
- Çakır, M. (1998). *Ahî'nin "Hüsn ü Dil"i*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, M. (1991). Bâkî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4. C., 537-540. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- İsen, M. (1988). Âhî, Benli Hasan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. C., 527. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kaçalın, M. S. (tarihsiz). *Âhî [1476-1517] Divân*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10590,ahidivanimustafakacalinpdf.pdf?o> (Erişim tarihi: 13.03.2021).
- Kanar, M. (2010). Şâhnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38. C., 289-290. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kaplan, Y. (2020). KANDÎ, Müverrih Kandî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kandi-muverrih-kandi> (Erişim tarihi: 14.03.2021).
- Karagözlü, V. (2020). ŞEM'Î, Prizrenli Şem'î. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/semi-prizrenli-semi> (Erişim tarihi: 14.03.2021).
- Karaismailoğlu, A. (2009). Selmân-ı Sâvecî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36. C., 446-447. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karavelioğlu, M. A. (2005). *On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kitiği ve İncelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Karavelioğlu, M. A. (2010). Şem'î, Prizrenli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38. C., 505-506. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karavelioğlu, M. A. (2014). *Şem'î Divânı*. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Kaya, B. A. (2006). Necâtî Bey. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32. C., 477-478. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kaya, B. A. (2020). YAHYÂ BEY, Taşlıcalı, Dukagin-zâde. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahya-bey-dukaginzade> (Erişim tarihi: 14.03.2021).
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

- Köksal, M. F. (2020). ÂHÎ, Benli Hasan, Dilsiz Dânişmend. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahi-benli-hasan-dilsiz-danismend> (Erişim tarihi: 13.03.2021).
- Macit, M. (2017). *Neğim Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 18.03.2021).
- Mehmed Süreyyâ (1996). *Sicill-i Osmânî*. (Haz. Nuri Akbayar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Okumuş, Ö. (1993). Câmî, Abdurrahmân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7. C., 94-99. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sungur, N. (1990). *Ahi Divanı (inceleme-metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şahin, İ. (2009). Sancak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36. C., 96-99. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uzun, O. (2018). *Benli Hasan Çelebi (Âhî) - Hüsn ü Dil (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin-Sözlük-Dizin)*. Doktora Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi.